

Discussió de “Creativitat i autenticitat” de Irma Brenman Pick

Jordi Sala⁵
Barcelona

Agraïxo als organitzadors l'oportunitat de participar en aquest simposi del *Cowap* sobre *Dona i Creativitat* com a discutidor del treball de Irma Brenman Pick. A l'autora agraeixo el seu treball ric i dens, que demana ser llegit i pensat sense precipitacions. Comentaré només alguns aspectes que veig essencials i la posterior discussió amb vosaltres hi farà la resta.

Creativitat i autenticitat: L'autora considera en aquest treball que la funció creativa materna ha de formar part de la funció analítica i està interessada a explorar l'autenticitat/inautenticitat d'ambdues funcions. De seguida vincula l'autenticitat a alguna classe d'acceptació de la realitat externa i interna. I tot seguit es pregunta: “*quanta creativitat s'empra en la creació d'inautenticitat?*”, per afirmar més avall: “*hi ha una lluita conflictiva entre la creativitat al servei de l'autenticitat i una inautenticitat creativa*”.

I aquí se'ns obre un primer interrogant: ¿fins a quin punt és possible fer servir unes determinades capacitats creatives al servei d'un resultat espuri, no autèntic? Estic d'acord que aquesta capacitat creativa mai no és del tot pura sinó que neix *en i de* la barreja de motivacions i sentiments. Però se'm fa molt difícil entendre que de la inautenticitat en pugui néixer res veritablement creatiu. I semblantment, que de la creativitat autèntica en puguin sortir resultats inautèntics.

Consideraria l'autenticitat com una qüestió bàsicament intrapsíquica. I la descriuria com una qualitat dels estats mentals que es refereix al reconeixement de la pròpia realitat psíquica i a l'assumpció de responsabilitat respecte d'aquesta realitat. Per tant, serien components necessaris de l'autenticitat la sinceritat, el desig d'entendre la veritat emocional, la voluntat de diferenciar el que és d'un mateix del que és d'un altre i la cerca d'*insight*.

5. Membre de la SEP. E-mail: salamjjc@copc.cat

Hi tornaré més endavant.

Irma Brenman Pick sembla suggerir que un exemple de creativitat inautèntica seria la del Déu bíblic omnipotent, que no necessita la contribució de ningú més per manifestar-se. Per a aquest Déu cap parella no és necessària. I aquest seria, suposem, el cas del bebè real i del bebè omnipotent dintre de cadascú de nosaltres, que es creu en possessió del pit i de tota font de creativitat! Però estrictament parlant sabem que no hem d'entendre l'activitat inspirada en aquesta fantasia com una activitat genuïnament creativa, sinó més aviat com una activitat al·lucinatòria.

Funcions maternes i funcions analítiques: L'autora no concep les funcions maternes com un acte omnipotent dut a terme per una mare que, posseïdora de tota creativitat, es basta sola. Entén aquestes funcions com una activitat transformadora de les comunicacions del bebè, que és possible gràcies al fet que en la ment de la mare hi ha també la presència d'un altre, d'un tercer. Ens diu: *“Hi ha més d'un vincle en la tasca de la creativitat emocional. Hi ha el vincle entre la mare que rep l'estat emocional del bebè i el bebè que fa l'experiència d'una mare així. I de manera crucial, hi ha el vincle amb el penis/pare intern que, des de bon començament, s'uneix amb la capacitat materna de la mare”*. En aquesta formulació, quina és la naturalesa del vincle amb el pare? Em permeto remarcar, aquí, un aspecte: l'altre (*penis-com-a-vincle, pare*) vincula però també separa aquesta unitat mare/bebè en relació a les tendències fusionals d'una i altre, que altrament atraparien mare i bebè en una unitat fusionada idealitzada.

Semblantment l'analista, si ha de ser creatiu en la seva funció, ha de procurar no deixar-se atrapar per les idealitzacions omnipotents amb què el pacient, en moments determinats, busca fusionar-se i apropiari-se de les capacitats analítiques. Per això és tan necessària l'anàlisi de la contra-transferència.

En la seva funció receptiva i interpretativa, l'analista procura treballar en un espai mental triangular en què les comunicacions del pacient són rebudes i creativament processades, fins on es pot. I, naturalment, aquesta activitat de l'analista en la sessió només és possible des d'una disposició d'autenticitat, un estat mental imprescindible en l'activitat analítica d'estar disposat a fer front a la veritat de les comunicacions del pacient i a l'impacte que aquestes estan fent contínuament en la pròpia ment. Com postula l'autora en un altre treball anterior (1985), aquest és un assumpte molt important: el pacient explora i s'adona de fins a quin punt l'analista evita o, al contrari, és prou coratjós per fer front als assumptes del pacient que més el pertorben.

Identificació versus apropiació (del pit, de les funcions maternes): Si segueixo correctament el plantejament de la ponència, la creativitat autèntica, en el subjecte, passa per un procés d'identificació i no d'apropriació de les qualitats creatives de la mare. En el seu treball *“Concern: spurious or real”*

(1995) l'autora ja destacava que l'apropiació maníaca del pit i les seves funcions no es pot produir d'una manera amorosa. La identificació maníaca és més aviat una apropiació feta amb odi, una 'identificació' confusa en la qual no se sap qui és qui i qui està fent mal a qui. Però en aquesta formulació trobem a faltar el tercer que vincula i separa. En aquell article l'autora ens parlava d'una manera d'acarar aquestes situacions que podríem anomenar *triangular*. Has de sostenir els pacients, hi diu, amb dues mans: amb una recollir com se senten de vulnerables i espantats i amb l'altra mostrar, de manera ferma, com se senten triomfadors i perillosos alhora que desesperats, precisament per aquests sentiments i per la possibilitat de ser descoberts en la seva falsedat. I aquí és ben legítim parlar de falsedat en la mesura que l'apropiació de les qualitats d'un altre és feta sense reconèixer de qui provenen aquestes qualitats.

Passem a les vinyetes clíniques del treball amb què l'autora il·lustra magníficament aquests aspectes.

La màscara de feminitat de Miss X sembla un exemple de falsedat destinada a la negació de les necessitats infantils i a evitar el reconeixement dolorós de la buidor. Retinguem per uns instants aquesta qüestió: '*reconeixement dolorós*'.

Funció creativa del somiar: Amb Mrs. Z, el cas que ens presenta amb més detall, Brenman Pick ens ofereix una col·lecció de cinc somnis, tots ells breus, en ordre d'aparició en l'escena analítica. Crec que l'autora no té cap dubte respecte de la funció elaboradora dels somnis i de la seva contribució a la creativitat de la tasca analítica. El somni ens descriu alguna cosa de l'estat mental del pacient, però també de l'estat de la relació (més o menys creativa) que està tenint lloc amb l'analista. Què ens suggereix aquesta seqüència de somnis?

Deixeu que us recordi quelcom obvi: una relació materna creativa real implica una mare amb un espai mental receptiu i un fill petit que la necessita. Així mateix, una relació analítica creativa implica la presència d'un analista receptiu i un pacient en estat de necessitat.

En el material presentat veiem la pacient col·laborant amb l'analista en la producció i relat de somnis i associacions. Atenta al joc projectiu, l'analista té en compte en tot moment el paper que la pacient li atorga en aquest escenari.

On tenim situada la necessitat en aquesta seqüència de somnis? En el primer sabem, gràcies a les associacions de la pacient, que tant *la mare deprimida com el fill dependent són ignorats i abandonats*. En el segon somni és *la mare/analista qui necessita unir-se amb la filla*, la qual per la seva banda sembla viure en un estat mental (falsament) pletòric. En el tercer somni, després de la imatge de gent deprivada que la pacient ha vist de camí cap a la sessió, tenim *una criatura pertorbada que li recorda la pròpia filla i aspectes*

deprivats de si mateixa. En aquest somni hi ha uns pares que fan front a la dificultat i uns mestres que la minimitzen. Però no només això: apareix una pacient impressionada per aquesta funció parental que, a més, denuncia la ineficàcia de minimitzar les dificultats. I aquí veiem la pacient molt a prop de *l'insight*. En el quart somni, ja no és la pacient, sinó novament una *mare mancada que està de dol*, que ha perdut el marit, a la qual s'ofereix un remei fals que prové d'un món infantil omnipotent, d'una criatura que nega la necessitat i busca una reparació maníaca de la mare, remeis inconsistents que no consolen. D'acord amb l'autora, alguna cosa penosa deu tenir aquesta aproximació a *l'insight* que en el següent somni *la mancança torni a dipositar-se en la mare/analista*.

Reprenem el tema de *l'insight*. En efecte, *l'insight* té un component de *reconeixement dolorós*. Crec, no obstant, que tot i les maniobres defensives la pacient fa saber que està més pròxima a la comprensió del que són falsos remeis (*gelats de xocolata que s'estan desfent*) i que *l'insight* no s'ha perdut del tot en el quart somni. Al meu veure això podria continuar en el cinquè i darrer somni amb el *terror a ser descoberta en la impostura*, que ara més clarament es presenta com a apropiació i revestiment d'una sexualitat defensiva, d'uns falsos pits que no fan cap funció materna real.

Resumint, diria que Brenman Pick ens convida a observar la seqüència dels somnis i la seva evolució a fi que puguem entendre la lluita que hi ha en la pacient entre autenticitat i inautenticitat; entre la cerca d'un contacte real amb un objecte deprimat i la necessitat, per una banda; i, per altra, totes les maniobres d'evitació que posa en marxa, a través de la 'creació' d'un 'com si' inautèntic.

En el context reportat intuïm el treball creatiu de la parella analista/pacient, un treball fortament recolzat en l'anàlisi de la transferència i la contratransferència de l'analista. I crec que l'autora pot estar d'acord amb mi en el següent: *l'insight*, la presa de contacte i reconeixement de la pròpia realitat psíquica, és la manifestació mateixa, dins del pacient, d'un procés creatiu autèntic. Dins del pacient dues parts escindides es posen en contacte. I aquest acte creatiu concret de *l'insight* revela que hi ha no solament alguna classe d'activitat mental destructiva, sinó una tasca de reparació pendent. És una revelació que anuncia la necessitat d'un treball reparador. Sense l'assumpció d'aquesta necessitat de reparar, *l'insight* és ben poca cosa. Al meu veure Brenman Pick aconsegueix transmetre la vivacitat de la lluita dins de la pacient entre autenticitat i inautenticitat, una lluita que ateny també l'analista.

Per concloure, i esperant no haver-me desviat excessivament de la línia que planteja l'autora en el seu treball, vull plantejar unes qüestions finals:

- a) Quin rol reserva l'autora a la funció paterna? Al final del treball ens diu: "El rol del pare aquí es pot veure com donant suport a la mare per a què

pugui tolerar la seva imperfecció, i no obstant mantenir la fortalesa per protegir i valorar el coneixement del que és proporcionat de manera autèntica, alhora que tolerant la culpa depressiva de les pròpies inautenticitats”. Ens ho pot glossar una mica més?

- b) Encara tornaria al punt del començament de la meua discussió: ¿Com pot ser que “els esforços creatius de la pacient Miss X estiguin dedicats a la producció d’inautenticitat”? Semblaria que creativitat i inautenticitat combinen malament entre si.
- c) En un moment del treball Brenman Pick afirma: “*la cultura occidental devalua el que podem anomenar rols ‘maternals’*”. Ens en pot dir alguna cosa més? Aquesta devaluació ¿pot tenir rels més inconscients en la intolerància cap a una funció creativa privilegiada que la mare té en l’estructuració de la ment del bebè? Vivim en una societat que més aviat estimula la mania i l’omnipotència. Qui sap si de la crisi actual en podríem sortir amb una revaloració de les funcions maternes creatives, del que és genuí i autèntic i que té a veure amb l’acceptació de les limitacions.

Vull acabar amb una frase de l’autora que comparteixo plenament: “*La capacitat de fer un treball analític autènticament creatiu es fonamenta en ajuntar emoció i pensament, mare i pare, masculí i femení, parts bones i dolentes del self*”.

BIBLIOGRAFIA

- PICK, I. Brenman (1985). Working through in the Countertransference. *Int. J. Psycho-Anal.*, 66, pp. 157-166
- (1995). Concern: spurious or real. *Int. J. Psycho-Anal.*, 76, pp. 257-270

